

А. І. Шушківський

Лозанна

ЛОЗА́ННА (франц. Lausanne) – місто на заході Швейцарії (у Романдії), адміністративний центр однойменного району та кантону Во (від 1803). Знаходиться на схилі Швейцар. плато, побл. пн. узбережжя Женев. озера (на ньому – порт Уші), за 60 км від Женев. Протікають річки Флон і Лув (нині у підзем. тунелях). Пл. 41,38 км². Насел. Л. 133 521, Лозанн. агломерації – 402 900 осіб (2014). 40 % жит. не мають швейцар. громадянства (португальців і французів – по 7 %, італійців – 5 %, іспанців – 3 %). Є 2-м після Женев. франкомов. містом (у Л. франц. мовою розмовляють 79 % жит.) і 5-м у Швейцарії за кількістю мешканців. Віруючі переважно сповідують католицизм (34 %) і протестантизм (21 %), проживають мусульмани (7 %) та православні (2 %). Залізнич. і автомоб. вузол; регіон. аеропорт Блешерет. У Л. – єдиний метрополітен у Швейцарії. Поділяється на 17 р-нів. На тер. Л. знайдено артефакти 6–4 тис. до н. е. Вперше згадується у писем. джерелах 15 р. до н. е. як рим. військ. табір Лузанна. До рим. періоду тут існувало поселення кельт. племені гельветів. За однією з версій, назва походить від кельт. імені Lousius та слова dun – укріплення. У 6 ст. відійшло до Франкської держави. Від бл. 610 – центр єпископства. 1537 засн. протестант. академію, яку 1890 перетворено на Університет (нині функціонують факультети: мистецтв; біології та медицини; бізнесу та економіки; наук про Землю та довкілля; права та кримінал. правосуддя; соц. і політ. наук; теології та релігієзнавства; 12 тис. студентів і 2,2 тис. дослідників). 1536–1798 – під контролем герцогів Берна. Від 1803 – у складі Швейцар. Конфедерації. 1856 прокладено залізницю. У 1870-х рр. сформувалася широковідома Лозанн. матем. школа в екон. науці, гол. представниками якої були Л. Вальрас і В. Парето. Від 1876 тут розташ. Федерал. суд Швейцарії. 1919 Л. поряд із Женевою розглядали як місце розташування штаб-квартири Ліги Націй. Від 20 листопада 1922 до 24 липня 1923 з метою врегулювання становища на Близькому Сході проходила Лозаннська мирна конференція. 1960 проживали 127 тис. осіб. Відбулися 1964 нац. виставка «Ехро», 1989 – пісен. конкурс «Євробачення». У 2-й пол. 1990-х рр. насел. міської агломерації складало 256 тис., 2009 – 317 тис. (у Л. мешкали 131,1 тис.) осіб. Нині Л. – знач. екон., культур. і освіт. центр Зх. Швейцарії. У місті розташ. штаб-квартира світ. тютюн. компанії «Philip Morris International» (1994 на базі Харківської тютюнової фабрики створ. філію «Philip Morris Ukraine», що випускає сигарети «Bond Street», «Chesterfield», «L&M», «Marlboro», «Parliament»). Розвинуті торгівля (щорічно проводять міжнар. ярмарок), точне машинобудування, полігр.

галузь, туризм. Л. лежить на кордоні винороб. р-нів Лаво та Ля-Кот. Діють штаб-квартири Міжнар. олімп. комітету, Міжнар. спорт. арбітраж. суду, міжнар. федерацій бейсболу, боксу (любител.), водних видів спорту, волейболу, веслування, кінного спорту, настіл. тенісу, спорт. танцю, стрільби з лука, фехтування, хокею на траві. Щорічно організують Лозанн. марафон, традиц. забіг «20 км Л.», легкоатлет. змагання «Атлетісима». У Л., окрім Університету, – Федерал. політех. школа, Школа готел. справи (1893, найстаріша у світі), Бізнес-школа Л., Вищі академ. студії, Міжнар. академія науки та технології спорту, Міжнар. інститут розвитку менеджменту. Функціонують Опера Л. і Балет Л. Музеї: кантонал. – археології та історії, витончених мистецтв; спорту (найбільший у світі; pobl. нього – олімп. парк); історії Л., Арт-Брют, Ермітаж, Єлисейський, дизайну і сучас. приклад. мистецтва, фотографії. Уздовж узбережжя Женев. озера – курорт Водуаз. Рів'єра. Охороняється бл. 50 об'єктів культур. надбання нац. значення: залишки рим. поселення (у р-ні Віді, pobl. Женев. озера), єпископ. палац (11–15 ст.) з вежею Жакмар (14 ст.), готич. кафедрал. собор Нотр-Дам (1170–1240), церква св. Франциска (бл. 1270), замок Сен-Мер (поч. 15 ст.), ратуша (1673–75), палац Г. Рюміна (1898–1906), міст Шодерон (1904–05), залізнич. вокзал (1911–16), вежа Бель-Ер (1928–31; 16 м, найстаріший хмарочос Швейцарії). На Лозанн. курорті відпочивали заможні жит. Рос. і Австро-Угор. імперій, зокрема й українці; тут оздоровлювалися укр. науковці, письменники, митці та ін. 1783–93 у маєтку Вернан-Десю мешкав син гетьмана К. Розумовського – геолог, мінералог Г. Розумовський, який заснував Товариство поціновувачів природн. наук, написав кілька праць. У архівах б-к Л. і Женеві зберігаються листи подруги Т. Шевченка – княгині В. Рєпніної (перебувала з батьками у Швейцарії 1836–39) до швейцар. діячів. На поч. 20 ст. меценатка та поміщиця з Полтавщини С. Скаржинська відкрила робітн. будинок, у якому протягом 2-х р. могли знайти притулок земляки. 1909 сюди до чоловіка А. Шимановського (був есером, у Л. перебував після ув'язнення) виїхала сестра Лесі Українки – Оксана. Нині тут мешкає внучатий племінник Лесі – Р. Гааб, який досліджує історію роду Драгоманових-Косачів, а також неодноразово відвідував Україну. Від поч. 1910-х рр. діяло Укр. прес. бюро (кер. В. Степанківський), що 1915–20 видавало тижневик «L'Ukraine» (1915–16 редагував О. Коваленко). Під час 1-ї світової війни у місті активну громад.-політ. діяльність провадив В. Тишкевич. 1915–17 Союз визволення України друкував ж. «La Revue Ukrainienne» (ред. і видавець № 1–3 – А.-Е. Зеліб; деякий час допомогав А. Жук). Тут до редагування укр. період. видань був залучений Є. Бачинський, якого 1918 уряд УНР також призначив в. о. консула у Л. У тому ж році Швейцарію зі спец. дипломат. місією відвідав Є. Лукасевич, який сприяв виданню у Л. франц. мовою низки істор. та етногр. праць про Україну. На поч. 20 ст. у Л. поглиблювали знання лікарі В. Косковський, М. Лонжинський, літературознавець, перекладач Г. Кривінська, у Лозанн. університеті навчалися громад. діячка Г. Чикаленко-Келлер і її брат історик Л. Чикаленко. З поч. антигетьман. повстання в Україні сюди через Крим, Стамбул і Рим евакуйовано родину П. Скоропадського; тут 1922 закін. франц. гімназію його син Д. Скоропадський. Пізніше центр укр. громад. життя перемістився у Женеву. У 2-й пол. 1940-х рр. у притулку «Бетань» перебував держ. і церк. діяч Іларіон (І. Огієнко). У Л. він відновив

діяльність видавництва «Наша культура» та разом зі спільником із Парижа П. Сомчинським налагодив друк та поширення в Європі й США україномов. книжок. Нині у Л. зосереджена одна з найчисельніших груп українців у Швейцарії. У місті функціонує Культурна асоц. «Романдія–Україна». Діє церква Пресвятого Серця Христового УГКЦ (о. Н. Заторський), а при ній – дит. група. Є початк. укр. школа «Зернятко». Традиційним для місц. українців стали проведення Шевченків. вечорів та днів пам'яті жертв голодомору 1932–33 і політ. репресій. У Лозанн. університеті щорічно стажуються багато українців. 2009–10 за участі Федерал. політех. школи Л., департаменту теор. фізики Женев. університету, Гол. астрон. обсерваторії НАНУ та астрон. обсерваторій Львів. і Київ. університетів розпочато наук. проект «Тестування фундам. фізики з космологією». Фізики федерал. політех. школи також співпрацюють зі співроб. каф. квант. теорії поля Київ. університету. З Л. пов'язані життя та діяльність славіста, історика Ю. Божика, матеріалознавця Ю. Корнюшина; письменника, громад.-політ. діяча Т.-Т. Єжи, письменника, етнографа С. Вінченца, поета, лікаря Михайла та його сина лікаря Маріана-Михайла Качалуб, громад. і культур. діяча А. Ляхоцького; скульптора П. Забілли (Забелло), художника В. Полісадова; диригента, композитора П. Клецького, піаніста, композитора К. Шимановського, артиста балету, балетмейстера С. Лифаря (2003 встановлено пам'ятник); реліг. діяча Е.-С. Білака. Тут проведено виставки знач. кількості укр. художників (В. Даувальдер, Х. Кишакевич-Качалуба, О. Лантухов, Ф. Стравинський та ін.), твори деяких з них зберігаються у лозанн. музеях (Е.-Дж. Зеленьк). 1995 нар. арт. України Е. Ізмайлов відзначений Гран-Прі 1-го Міжнар. конкурсу гітаристів Європи, який проходив у Л. Лауреатами та дипломантами міжнар. балет. конкурсу для юних танцівників «Prix de Lousanne» (існує від 1972) стали К. Кухар, Н. Лазебникова, І. Путров, К. Козаченко, О. Рябко, М. Сидорова, Е. Сушко, К. Тихонович та ін. На чемпіонатах світу у Л. завоювали золоті медалі спортсмен (стрільба з лука) С. Забродський, фехтувальник С. Кравчук; на чемпіонатах Європи – фігурист А. Дмитрієв, легкоатлетки (біг) І. Зверинська, Т. Якимчук, дзюдоїст В. Саунін. 2001 на турнірі молодих майстрів з шахів у Л. вийшов до півфіналу А. Волокитін, сенсаційно перемігши майбут. чемпіона світу Р. Пономарьова.

Бібліографічний опис:

Лозанна / А. І. Шушківський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-56194>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).